

УДК 58(092)

**Т.М. ЧЕРЕВЧЕНКО¹, О.В. БУЛАХ², Н.М. ШИЯН², О.М. ЦАРЕНКО², Н.Г. ДРЕМЛЮГА², Л.І. БУЮН¹,
В.С. ВАХРУШКІН¹**¹ Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1² Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
Україна, 01601 м. Київ, МСП-1, вул. Терещенківська, 2

ЯСКРАВІЙ ШЛЯХ У НАУЦІ
(До 75-річчя від дня народження С.М. Зиман)

Як неймовірно швидко спливає час... Здається лише нещодавно ми щиро вітали вельмишановну Світлану Миколаївну Зиман з попереднім ювілеєм... А ось вже наступний ювілей, з яким ми поздоровляємо нашу шановну колегу, чуйного вчителя і доброго друга. Квітень — це яскравий, сонячний, щедрий на барви весняний місяць. Дуже

© Т.М. ЧЕРЕВЧЕНКО, О.В. БУЛАХ, Н.М. ШИЯН, О.М. ЦАРЕНКО,
Н.Г. ДРЕМЛЮГА, Л.І. БУЮН, В.С. ВАХРУШКІН, 2011

приємно, що саме цей чудовий весняний період подарував нам славетного науковця, енергійного дослідника, непересічну особистість, чарівну жінку — Світлану Миколаївну Зиман, яка вже п'ятдесят років самовіддано працює на ботанічній ниві в Україні.

У нашій країні та далеко за її межами ім'я Світлани Миколаївни — видатного ботаніка, систематика і морфолога рослин, флориста, доктора біологічних наук, професора, провідного наукового співробітника Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України — нерозривно пов'язано з такими напрямками в ботаніці, як еволюційна морфологія судинних рослин, комплексні порівняльно-морфологічні дослідження родин Ranunculaceae, Saxifragaceae, Rosaceae, Fabaceae, Crassulaceae, вивчення таксономічних та еволюційних аспектів життєвих форм, установлення таксономічних рівнів біоморфологічної диференціації. До сфери наукових інтересів С.М. Зиман входять також питання популяційного, морфологічного, екологічного і таксономічного вивчення рідкісних та зникаючих рослин, зокрема, у високогірній флорі Українських Карпат, встановлення можливих шляхів збереження цих рослин.

Світлана Миколаївна — людина великої наукової ерудиції, яскравого творчого темпераменту, невичерпної працездатності, надзвичайно принципова і безмежно віддана науці, для якої такі поняття, як «наукова істина» та «наукова етика», мають важливе значення.

Думка про те, що людину як особистість значною мірою формує середовище, в якому вона опинилася, колеги і друзі, з якими вона спілкується, цілком підтверджується життєвим шляхом і науковим досвідом ювілярки. Світлана Миколаївна — неймовірно цікава людина і талановитий оповідач. У робочому кабінеті чи під час перепочинку в експедиції колеги слухали її розповіді про складні «візерунки» життя, про відомих учених і просто цікавих людей, з якими їй довелося познайомитися чи працювати разом. Перейнявши літературний хист від батька-журналіста, Світлана Миколаївна жваво і колоритно малювала портрети тих, з ким нам не довелося спілкуватися. Тому для нас, її колег і учнів, видатні українські ботаніки професори О.Л. Липа, Є.М. Кондратюк, М.І. Котов, М.В. Клоков, К.А. Малиновський, Б.В. Заверуха, Д.М. Доброчаєва, а також славетні ботаніки колишнього Радянського Союзу — Т.І. Серебрякова, В.Г. Хржановський, П.М. Овчинников, П.І. Дорофєєв, — не просто історичні постаті, а живі люди. Особистість Світлани Миколаївни є яскравим прикладом наступності в науці та житті, який вчить нас пам'ятати і шанувати своїх учителів та батьків, не переставати замислюватися над тим, що ми залишимо своїм нащадкам.

Хто не знає імен шановних і поважних колег, з якими Світлана Миколаївна спілкується у сьогоднішній час? Це, російські вчені Р.В. Камелін та В.М. Голубєв, колеги з Інституту ботаніки — К.М. Ситник, І.О. Дудка, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Я.П. Дідух, С.Я. Кондратюк, Д.В. Дубина, В.В. Протопопова, Л.І. Мусатенко і колеги з Національного ботанічного саду — Т.М. Черевченко, С.В. Клименко, П.А. Мороз, В.Г. Собко, з якими Світлану Миколаївну вже багато років пов'язує плідна співпраця і дружні стосунки.

Спілкуватися з професором Зиман дуже цікаво. Ця тендітна жінка з уважним поглядом є невичерпним джерелом натхнення та енергії, якими вона щедро ділиться з тими, хто приходить до неї за порадою. Її характер сформувало саме життя, а висока дисциплі-

нованість і вимогливість, насамперед до себе, стали підставою для загального визнання наслідків її праці. Світлана Миколаївна — людина, яка щиро і глибоко захоплена наукою. Для неї радість наукової творчості полягає не тільки в отриманні результату, а й у самому процесі. Навіть у тяжкі часи становлення нашої країни, коли частина наукової еліти пішла з науки або емігрувала за кордон, наша ювілярка вірила у те, що за наукою майбутнє і вселяла впевненість у цьому в своїх колег. Тому зимову тишу кабінету вона із задоволенням змінює на експедиційні умови, і ніякий дощ чи вітер не можуть перешкодити їй «вийти в поле».

Для нас Світлана Миколаївна — це зразок мандрівника у самому прямому розумінні, тому що вона вміє й любить подорожувати. Особливе місце в її житті займають Карпати, їх вона відвідувала не лише для роботи з рослинами, а й для відпочинку. Її колеги разом з нею багато разів піднімалися на вершини найцікавіших карпатських гір, разом потрапляли під зливи, мерзли, падали у струмки й річки, але при цьому насолоджувалися природою й завжди збирали багатий «урожай» цікавих рослин, які опрацьовували протягом наступних, переважно нічних годин. Світлана Миколаївна здійснила порівняльне вивчення високогірних рослин на території Словаччини, Чехії, Румунії. Останнім часом вона захопилася природою і рослинами Балкан, залучила до цього захоплення колег і разом з ними збирала рослини на території Болгарії, Сербії, Чорногорії та Хорватії.

Окремо слід згадати спільні поїздки на Кавказ та в гори Середньої Азії, причому на Паміро-Алтаї Світлана Миколаївна збирала рослини для молекулярно-біологічних досліджень навіть під час громадянської війни у 1995 році, коли були відсутні регулярні рейси до Таджикистану літаком чи потягом. Незабутні враження залишились у Світлани Миколаївни від спільної роботи з американськими колегами за грантом від National Research Council. Їй випала нагода опрацьовати найкращі гербарії США — у Нью-Йорку, Вашингтоні та Гарвардському

університеті, зібрати рослини у більш ніж 10 штатах, у тому числі на берегах Великих озер та у Скелястих горах.

Окрема сторінка міжнародних контактів — це дві поїздки до В'єтнаму у складі невеликої команди з Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка, під час яких С.М. Зиман працювала з гербарієм рослин флори Індокитаю в Інституті тропічної біології в Сайгоні, а також подорожувала по країні, у тому числі по джунглях, мангрових лісах, дельті Меконга.

Співробітники з Національного ботанічного саду, які разом зі Світланою Миколаївною брали участь в експедиційних дослідженнях у В'єтнамі, мали унікальну нагоду пересвідчитись в її високій професійності як вченого-біоморфолога, знанні світової флори, небайдужості до природи загалом, здатності до «командного стилю» роботи.

Внутрішня шляхетність і повага до людей зумовили їх небайдужість до неї. Вона є автором двох дисертаційних робіт (кандидатської на тему «Флора і рослинність Ясинської улоговини» (1966) та докторської на тему «Морфологическая эволюция семейства Лютиковые» (1984)), низки монографій, великої кількості наукових статей. Складно підрахувати кількість прорецензованих нею авторефератів, дисертаційних робіт і статей. З кожним дисертантом чи аспірантом, які до неї звертаються, вона працює наполегливо, вкладаючи все своє уміння й душу, бо не вміє жити впівсили і відчуває, що сьогоднішня та майбутня наука полягає насамперед у вихованні наукової молоді. Світлана Миколаївна була керівником однієї докторської та чотирьох кандидатських дисертацій. Всі, хто виконував під керівництвом Світлани Миколаївни кандидатські дисертації, консультувався з нею під час підготовки докторської роботи, звертався за науковою порадою, знають, що вона допомагає зосередити увагу та зусилля саме на тих питаннях, які потребують вирішення, вміє стимулювати творче мислення, тому наслідком їхньої співпраці завжди є лише позитивний результат.

Протягом тривалого часу С.М. Зиман бере участь у роботі двох спеціалізованих рад із захисту дисертації — в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного та Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка, що сприяє збільшенню висококваліфікованих наукових кадрів в Україні.

Світлана Миколаївна — автор і співавтор понад 200 публікацій, 40 з них надруковано англійською мовою в провідних світових журналах з ботаніки («Annals of the Missouri Botanical Garden», «Botanical Journal of Linnean Society», «Edinburg Botanical Journal», «Journal of Japanese Botany», «Taxon», «Taiszia», «Український ботанічний журнал», «Інтродукція рослин»), 14 монографій («Жизненные формы и биология степных растений Донбасса» (1976), «Тысячелистники» (1984), «Определитель высших растений Украины» (1987), «Морфология и филогения семейства Лютиковые» (1985), «Хорология растений Украины» (1985), «Словарь ботанических терминов» (1984), «Екофлора України» (2004), «Taxonomy and Phylogeny of *Anemone narcissiflora* complex» (1997), «Flora of China» (2001), «Ілюстрований довідник з морфології квіткових рослин» (2004).

Список основних наукових праць С.М. Зиман з 2005 року

Ziman S.N., Ehrendorfer F., Y. Kadota, C.S. Keener, et al. A taxonomic revision of *Anemone* L. section *Omalocarpus* DC. sensu lato (Ranunculaceae). I // J. Jap. Bot. — 2005. — 80, N 5. — P. 282-302.

Зиман С.М., В.І. Солоненко, Д.Б. Рахметов, В.Д. Бугайов. Культура *Trifolium ambiguum* Bieb. в Лісостепу України. — Київ. — 38 с.

Ziman S.N., Y. Kadota, C.S. Keener, O.V. Bulakh, O.N. Tsarenko. Modern approaches to the differentiation and taxonomy of genus *Anemone* L. (Ranunculaceae Juss.) // XVII International Botanical Congress (Vienna, Austria, Europe, 17-23 July 2005). — Vienna, 2005. — P. 390.

Ziman S.N., F.D. Gamor, A.F. Gamor. About "hot spots" analysis for the rare plants conservation within the Ukrainian Carpathians // Ibid. — P. 597.

Ziman S.N., Ehrendorfer F., Kadota Y., Keener C. et al. A taxonomic revision of *Anemone* L. Section
ISSN 1605-6574. Інтродукція рослин, 2011, № 2

Omalocarpus DC. sensu lato (Ranunculaceae) II // J. Jap. Bot. — 2006. — 81, N 1. — P. 1–19.

Ziman S.N., Keener C., Kadota Y., Bulakh E., Tsarenko O. A Revision of *Anemone* L. (Ranunculaceae Juss.) from the Southern Hemisphere // Ibid. — N 4. — P. 193–224.

Зиман С.М., Гамор Ф.Д., Фейн П., Довганич Я.Ш. та ін. Методичний посібник для виконання робіт у рамках українсько-голландського проекту «Праліси Закарпаття (Україна) як ядрові зони нар-європейської екологічної мережі». — Рахів, 2006. — 59 с.

Ziman S.N., Ehrendorfer F., Keener C.S., Mosyakin S.L. et al. Revision of *Anemone* sect. *Himalayicae* (Ranunculaceae) with three new series // *Edinburgh Journal of Botany*. — 2007. — 64, № 1. — P. 51–99.

Зиман С.М., Дідух Я.П., Гродзинський Д.М., Федорончук М.М., Булах О.В. Тримовний словник назв судинних рослин флори України. — К.: Фітосоціоцентр, 2008. — 320 с.

Ziman S., Bulakh E., Kadota Y., Keener C. Modern view on the taxonomy of the genus *Anemone* L. sensu stricto (Ranunculaceae Juss.) // *J. Jap. Bot.* — 2008. — 83, N 3. — P. 1–29.

Зиман С.М., Булах О.В., Кадота Ю. Современный взгляд на таксономию рода *Anemone* L. sensu stricto (Ranunculaceae Juss.). Ч. 1. // *Інтродукція рослин*. — 2008. — № 1. — С. 56–65.

Зиман С.М., Булах Е.В., Царенко О.Н. и др. Таксономия и филогения *Anemone* sect. *Anemone* (Ranunculaceae Juss.) // *Ботаника и микология: современные горизонты*. Сб. науч. работ, посвященный памяти акад. АН УССР А.М. Гродзинского. — К.: Академперіодика, 2007. — С. 94–122.

Зиман С.М., Булах О.В. Наукова термінологія і словникарство в ботаніці // *Зб. Українська наукова термінологія*. — К.: Наук. думка, 2008. — С. 45–51.

Зиман С.М., Гамор А.Ф., Булах О.В. Рідкісні таксони судинних рослин у високогірній флорі Близниці // *Охорона та раціональне використання природних ресурсів Українських Карпат*. Тези доп. регіональної наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю біобазу УжНУ в с. Колочава та пам'яті її фундатора В.Ю. Штаєра (23–25 травня 2008 р., с. Колочава, Міжгірський р-н, Закарпатська обл.). — Ужгород, 2008. — С. 50–51.

Ziman S., Ehrendorfer F., Konig C., Keener C. S., et al. Taxonomic revision, phylogenetics and transcontinental distribution of *Anemone* section *Anemone*

(Ranunculaceae) // *Bot. J. the Linnean Society*. — 2009. — 160. — P. 312–354.

Aconitum jacquinii, *Anemone narcissiflora*, *Anthenaria carpatica*, *Anthemis carpatica*, *Aquilegia nigricans* (A. *transilvanica*), *Aster alpinus*, *Biscutella laevigata*, *Campanula kladniana*, *C. subcapitata*, *Coe-loglossum alpinum*, *Gentiana acaulis*, *G. laciniata*, *G. verna*, *Draba aizoides*, *Narcissus angustifolius*, *Phyteuma confusum*, *Primula farinosa*, *P. halleri*, *P. minima*, *P. poloninensis*, *Ptarmica lingulata*, *Ranunculus thora*, *Saxifraga androsacea*, *S. bryoides*, *Veronica aphylla* // *Червона книга України*. — 2009.

Зиман С.М., Дремлюга Н.Г., Гамор А.Ф., Максимів Т.О., Сухарюк Д.Д. Рідкісні та ендемічні таксони судинних рослин у високогірній флорі Петроса (Чорногора) // *Наук. вісн. Чернів. ун-ту*. — 2009. — Т. 1, вип. 1. — С. 63–67.

Зиман С.М., Гамор А.Ф. Ендемічні види судинних рослин у флорі Українських Карпат та питання генезису флори Карпат // *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту*. Сер. Біол. — 2009. — Вип. 25. — С. 159–166.

Зиман С.М., Булах Е.В., Кадота Ю. Современный взгляд на таксономию рода *Anemone* L. sensu stricto (Ranunculaceae Juss.). Ч. 2. // *Інтродукція рослин*. — 2010. — № 1. — С. 47–60.

Зиман С.М., Дремлюга Н.Г., Булах О.В. Аналіз угруповань з участю видів *Campanula* L. в Українських Карпатах // *Наук. вісн. Чернів. ун-ту*. — 2010. — Т. 1, вип. 2. — С. 44–62.

Дремлюга Н.Г., Зиман С.М. *Campanula talievii* Juz. — рідкісний ендемічний вид у флорі Криму // *Укр. ботан. журн.* — 2010. — 67, № 2. — С. 225–230.

Людська мудрість говорить, що вік людини визначається не кількістю прожитих років, а станом її душі. Світлана Миколаївна випромінює оптимізм, натхнення та велике прагнення жити цікаво. Вона мудра і дбайлива мама, яка виховала чудових синів, без любові Світлани Миколаївни не уявляють свого життя її внучки.

Бажаємо Вам, дорога Світлано Миколаївно, родинного тепла та подальших творчих успіхів і наукових досягнень. Доброго Вам здоров'я та життєвого оптимізму. Сподіваємося, що у Вас попереду ще багато змістовних сторінок у наукових працях, багато здібних і вдячних учнів та послідовників, чудових і незабутніх подорожей, цікавих зустрічей.